

## Preživjeti željeno<sup>1</sup>

Davor Velnić

Rijeka, svibanj 1996.

*Što je ludo u očima ljudi, izabra Bog da posrami mudrace* (1 Kor 1, 27).

Dočekale su me na naslovnica Žuži Jelinek i Nela Eržišnik; odvratno konvertitstvo i senzacionalističko novinarstvo, tabloidna histerija i ratna neizvjesnost – gomila kreatura u maršu prema hrvatskoj javnoj sceni i državotvornom profiterstvu. Sloboda je prsnula nekontrolirano. Zaskočila me vlastita lakovjernost, naivna želja da sve opravdam nespretnošću i zanosom rodoljublja. Bez komitetskih naputaka, a u potrazi za novim naručiteljima, novinari rasprodaju i ono malo znanja i profesije. Mnogi su tzv. intelektualci još pod kontrolom nomenklature pa odrađuju »rezervni položaj« i stara dugovanja. Ne zadovoljavaju se trodiobom vlasti, nego sebe vide na četvrtoj poziciji, arbitražnoj: kao prsten koji kontrolira sve druge prstenove. Ovdje je novinarstvo samo dno pismenosti: oholost nepismenih i demijurška predanost obezglavljenih slugu. Odiozno žutilo i plaćena politička diskvalifikacija u utrci s narudžbama. Odlaskom sveprisutnog gospodara, sluge su se dočepale uredništava i pretvorile se u arbitre i presuditelje. Postali su gospodari smutnje i sablazni, oni što samo dijele i pojačavaju razdor. Gomila anonimnih poslušnika i sitnih doušnika starih krugova moći preko noći je postala čimbenik, netko. Hrvatsko novinarstvo klizi prema najnižim krugovima; njegovoj zlonamjernosti i diletantizmu ne vidi se kraj. Podjela je začetak zla. Tko to još upravlja novinarskim redakcijama i je li moguće da stara nomenklatura, njihovi sinovi i zlatna komunistička mladež još kontroliraju sve?

<sup>1</sup> Davor Velnić živio je u Kini od 1988. do 1992. i iz njegovih zabilješki nastala je knjiga putopisa, eseja, uspomena, kratkih priča i crtica *Kineski šapat* koja će biti objelodanjena u Zagrebu u nakladi Matice hrvatske do kraja 2012., a ovdje dobrotom autora i nakladnika donosimo dosad neobjavljeni ulomak.

Zločin je uvjerljiv, svakodnevan i sveprisutan. Strah pred srpskim agresorom i etničkim kiretažama pojačavaju zbjegove; započelo je veliko seljenja naroda. Stotine tisuće ljudi bezobzirno je protjerano i razdomljeno. Događa se upravo ono o čemu se zdušno srbovalo u zarakijanim društvima dalekog Pekinga. Velika patnja i još veća poniženja, pomno smišljena i godinama pripremana; svi su bili uključeni ili su podupirali. Infernalizacija života je nemilosrdna i nezaustavljiva.

Pogubno velika gubica željna tuđeg nije prestala gutati. Srpski agresor gladan hrvatskih zalogaja, a unutarinja (hrvatska) glad željna otimačine i brze zarade, podjednako otkidaju i gutaju mladu i nespretnu državu. Više opijeni razbojničkim mogućnostima i fermentacijom stare Juge, nego rodoljubnim zanosom Lijepe naše, neki novi ljudi, čudnovati anonimusi, uspijevaju se dočepati vražjih ugovora, ratnog i poratnog plijena. Privatizacija podsjeća na negdašnju nacionalizaciju.

Obijest nezasitnih vrijeđa ljudski stid. Sve je zagađeno javnim tračevima i sablaznima. Previše se toga svelo na žalosno konvertitstvo i lažirane ordenlije, ratnoprofiterski nagon, grabež i rasprodaju. A najgore je nestrpljenje skorojevića, na svim razinama i svim oblicima, neprestano. Svi misle da smiju, mogu i da im to pripada. Željna sebe Hrvatska je nespretna, naivna, ogrezla u amaterizam i pohlepu. Je li to naša narav, duh naroda, ili možda predug suživot u istoj državi, s krivim susjedima, i posvemašnje zagađenje boljševizmom?

Znam ljude ili ih prepoznajem iz već požutjelog tiska: ocvala partijska nomenklatura (za ovu prigodu zaogrnutu retorikom o demokraciji i ljudskim pravima) uspješno odraduje povjerene joj zadaće i uhodane sheme političkoga prikriivanja pa svoje provjereno članstvo upućuje u nejakom hrvatsko višestrančje. To je valjda taj pričuvni *ratni* raspored; davno smišljen plan više nego prigodno konvertitstvo.

U mutnim vremenima iščekivanja nomenklatura je svoje pouzdanike strateški rasporedila u sve relevantne političke stranke i sada na demokratskoj političkoj pozornici Hrvatske uredno djeluje SKH-HDZ, SKH-HSLS, SKH-HNS... Zaokret u slijepoj ulici ide prema nadridemokraciji. Provjereni partijski pismoznanci i članovi ideoloških komisija odlučili su se za kostim osviještenog ili čak ugroženog hrvatstva. Nije im strano ni političko zelenaštvo, stranačko kamatarenje i ucjene prošlošću (dosjeima). Ocijenili su da s nadolazećim promjenama i dobro sakritom prošlošću dobivaju prigodu ući u prvu političku ligu. Manji dio partijske nomenklature, uglavnom sveučilišne partijske organizacije i ostaci *korčulanskih škola*, odlučio se za kostim osviještenih demokrata i dobroćudnih humanista. Borbu protiv laži boljševizma vode upravo okorjeli boljševički jurišnici i njihovi suradnici, provjereni kroatofobni intelektualci za ovu prigodu preodjeveni u slobodne mislioce i borce za ljudska prava i slobode. Prakticirajući ateisti postaju practicirajući vjernici iz prvih klupa s nedjeljne mise. Nekad angažirani intelektualci, čuveni ateistički ikonoklasti, objavili su

Hrvatskoj svoju intaktnost i odluku da dušobrižnički strepe nad pravima svih koje su donedavno prokazivali i proganjali. Hrvatsko je sljepilo neobjašnjiv sociološki fenomen. Zar smo toliko jadni i loši?

Dočekala me socijalistička Hrvatska zaogrnutu retorikom o najdražem im hrvatstvu i ugroženoj demokraciji. Svi su na broju: komitetski imprimaturi i boljševički apostoli, lažno suprotstavljeni, čak i posvađani da bi lakše prikri- li staro lice i lažiranim sukobima ojačali novo zajedništvo. U tom kazalištu i publika, takozvano biračko tijelo, isto je tako podijeljena, ali krotko prihvaća svaku čudljivost takvog teatra. Hrvatski je imunitet na ideološku infekciju da- leko preslab za ovakav scenarij.

Pamtim dobro i pouzdano, a pamćenje nije na cijeni. Na njegovoj etiketi piše: samo u malim dozama i za osobnu uporabu! Svjedoci su nepoželjni, pred njima se pogled skreće lijevo i desno, lagano crveni ili ponešto mračni i to je ta čuvena hrvatska ljevica i desnica, crvene i crne ratničke boje na zajapurenim licima inatljive nepopustljivosti. Pamtim osobno, ponekad sa smiješkom, po- nešto sa srdžbom, trljam oči i... za ne vjerovati! Propovjednici jednoumlja »od Triglava do Vardara« nerado se razilaze, nego idu još dublje i mute sjećanje. Sve dok ne pomru oni koji su ih pamtiti ili dok novim naraštajima ne napišu povijest po mjeri svoje mimikrije. Proizvode zaborav. Za sada ih riba korču- lanskog akvatorija ne privlači toliko da bi riskirali novo okupljanje i pokušali pomiriti »zavađene bratske narode«, ali ta sladunjava družina revolucionarnih puritanaca neće nikad zaboraviti one dobre zalogaje bratimljenja uokolo »vječ- nog plamena jugoslovenskog ognjišta«, nego će još dugo pamtiti godine sreće i zadovoljstva kad su bojovnici marksističkih tlapnji na Korčuli onako srdačno ugošćivali »belosvetsku levicu«.

Orjunaški poluinteligenti izranjaju u raznim nevladinim organizacijama, pišu po kolumnama i tupe oštricu. Odrađuju stare dogovore i dobro čuvaju godinama zauzete pozicije u medijima; žele da svi zaborave njihovo boljševi- stičko agitiranje, sitne denuncijacije i zaklinjanje u »svete tekovine bratstva i jedinstva«. Umjesto da umru od stida, oni dijele lekcije iz demokracije i rugaju se pamćenju.

Rat za hrvatske medije za dulje je vrijeme izgubljen, najgore će biti razdoblje sramotnoga pomirenja s agresorom – Hrvatskoj je namijenjeno razdoblje na- metnutoga stida i nasilnoga zaborava. Velika politika umorna je od Balkana i najradije bi nas sve ponovno stavila u istu vreću i žicom je sašila.

Pao sam u zečju rupu; neizvjesnost Pekinga zamijenio sam razočaranjem. Zaglavio sam u epicentru svoje zatečenosti i nema mi povratka. Nemam se više kamo vratiti ni kamo otputovati. Ponuda je slabija od volje. Veliki svijet, sve ono veliko i dohvatno postalo je *molohrvatski* nedohvatno, udaljeno zvjezdanim *parsecima* i eonima, daleko jače od volje, izvan želje i ambicije. Zarobila me mala briga o prevažnim stvarima i velika briga svakodnevice.

U silnoj euforiji novoga doba više ne pronalazim poznanike i prijatelje koji su nekad, prema normativu starog režima, malo previše isticali svoju ljubav prema Hrvatskoj. Evo ih ponovno gledam u zapečku: snuždene, razočarane, zatečene i srdite – opet u borbi s istim *fantomima slobode*. Zapravo, u sukobu s istim ljudima samo u novoj stranačkoj odori. Stari otpor zamijenila je nova malodušnost. Maknuti su u stranu i ostavljeni tamo gdje su oduvijek i bili jer neprevarljivo pamte stari režim, ljude i događaje, njegove doušnike i tlačitelje, upravo ove što se sada tako nametljivo ukrašavaju insignijama hrvatstva i regalijama demokracije. Tko je prije pjevao Titu i Partiji, sada u prvim klupama pjeva psalme i liže oltare. Pamćenje i hinjeni zaborav dijele Hrvatsku na onu što želi pamtiti zlo jednoulja i ovu novu što boluje od prigodne amnezije. Revolucija jede vlastiti nakot, ovaj rat u Hrvatskoj od svoje će djece učiniti srditu i nesretnu siročad.

Zagubljena u mitovima i maglovitoj povijesti, zavedena olakim obećanjima, u tmuni iščekivanja i studeni mržnje, obmanuta od svojih tješitelja, lažnih mentora i povijesnih saveznika, u terminalnoj fazi Titove Jugoslavije Hrvatska je gurnuta u najveću tamu. Sunovratila se u gusti sirup beznađa, hrabro i nužno. Uljez je prerastao domaćina i više se nije moglo. I kad je tama pokorila svaku iskru nade, izronila je domovina i obnovilala po predlošku biblijskih prisudoba o tami i svjetlu. Sa strpljenjem na izdisaju trebalo je doseći crnilo iskonskih tmina – naginjati se nad bezdan i napajati crnilom *Kali-Yuga*, sići u *srce tame*. Mrak je bio pokorio i najslabiji foton spasenja.

Ali iz najveće tame, u samome srcu bezdana rodit će se svjetlost; iskra izbavljena iz Tmine i *aurora borealis* zatitrat će nad vještijim kazanom. I bilo je tako. Ni časa prije nego kad je pad dosegnuo Bahamut, iskonske vode i led utrnuća, kad je svjetlosti zanijekana snaga, a tama beznađa omašćena krvlju pokorila svaku nadu, umorna utroba povijesti iz mraka nepostojanja iznjedrila je Hrvatsku. Povijest nije nikad starorotkinja.

Nikakva reforma unutar jednoulja (reformirani komunizam?!), nikakav napredak ili inovacija istoulja, ičega, nisu mogli spriječiti mračan udes diktature. Jedino je dodir providnosti bio dovoljno moćan, silovit i bezobziran, samo se glogov kolac u nemilosrdnoj ruci nužde i usuda mogao oduprijeti smrtonosnom zagrljaju »bratstva i jedinstva«. Samo bezdušni zanos može uništiti gujino leglo, samo zmaj može uništiti zmajevo gnijezdo. Najpouzdanije preto-rijance mraka, hrvatske udbaške perjanice, ostatke njihove savjesti osvijetlila je paklenska iskra Lučonoše. Za trenutak povijesne nužnosti palim su anđelima izrasla bijela krila.

Ne, nije to bilo tipično nestrpljenje mladog naraštaja, ne Crkva, nekakva klerikalna drskost Kaptola, čak ni vatikanski novac ili razvikane emigrantske organizacije, niti prvaci Hrvatskog proljeća ili pak slobodni hrvatski intelektualci, njihova uspavana savjest, nikakav JAZU/HAZU, tzv. briljantni hrvatski umovi, čak ni uvreda zbog *Memoranduma SANU*-a, srpskih balvana ili strah od

srbijskog ratnoga plana *prisajedinjenja* – ništa od spomenutog nije bljesnulo u tami bezdana. Udbini krakovi – desetljećima i sustavno uvučeni u kapilarni hrvatski krvotok, sve premreženo i potkoženo ucjenama i ustupcima – kontrolirali su sve. Trebalo je potonuti, sunovratiti se u najdublji mrak beznađa, jer iz najvećega mraka rodit će se svjetlost.

Ljudi su prodavali svoje doušništvo za sramotno mizerne ustupke, šaku ničega, i partijska nomenklatura je znala za svaku drugačiju misao, šapat i bezazleni pokušaj, sve. Zato su svi naježeni kad se spomene lustracija. Demokratizacija Hrvatske pokazuje neshvatljivu odanost licemjerju i lamentiranju više nego bilo kojoj političkoj opciji.

I opet me iznova pritišće stara i nelagodna misao. Čitajući *Arhipelag Gulag*, čitav tjedan prohladnog svibnja 1992. proveo sam u Harbinu; oprštao sam se od ledenoga grada. Osunčani paviljon u Staljinovu parku bio mi je tih dana knjižnica. Prepisujući postale zagrebe me opaka misao: Hrvatska nije imala niti jednog pravog disidenta?! Sitno iverje pod partijskom sjekirom i razbojnički egzili s državnim novcem se ne računaju. Ona tama svih tama – hrvatski sinovi u službi partijskoga podzemlja te hrvatski generali i admirali u službi u JNA – prasnula je i zaiskrila luciferskim nadahnućem po nedokučivim krivuljama providnosti i kozmičkih mijena. Ne mogu i ne smijem vjerovati da je sve bio samo hladnokrvan dogovor hrvatske *udbašije* i partijske oligarhije o konačnom raskidu sa srbijskim rukovodstvom i stvaranje nove, neoboljševičke Hrvatske na čelu s reformiranom (?) hrvatskom partijskom nomenklaturom.

*Post tenebras lux* (slično kao preobraćenje heleniziranog Židova i rimskoga građanina iz Tarza u sv. Pavla) obasjala je prljave tmine posljednjih dana Jugoslavije. Svjetlo je zaiskrilo iz najvećeg mraka! Nikakvi razvikani hrvatski posvećenici – hrvatski *proljećari*, sveci i savjest hrvatske povijesti – nisu se oduprli planu konačnog *prisajedinjenja*, već su to bili sužnji mraka, hrvatska *udbašija* i udovi nedokučiva Božjeg plana, porod tmine što hoda neizrecivim sumrakom; stvorenja na putu prema svom dosudu i njihova posljednja kušnja, prije nego se paklenim opozivom vrate stazom svoje okorjelosti.

Iskupljenje je osobni čin, a ne valjanje hostije što će pastvi biti poslužena kao gozba i simbol Božje nazočnosti. »Savao je pak pustošio Crkvu: ulazio je u kuće, odvlačio muževe i žene i predavao ih u tamnicu« (Dj 8, 3) ili: »Nije li ovo onaj koji je u Jeruzalemu istrebljivao sve koji ime ovo prizivlju?« (Dj 9, 21). Preobraćenje Savla u Pavla! Poharana riječima pohvale, svaka se iskrenost pretvara u licemjerje. Ili znatno bliža povijest kad biskup Mahnić, rukopoložen za krčkog biskupa, dolazi provjeriti pravovjernost starohrvatske liturgije i spoznaje sveto i drevno pravo glagoljanja. Umjesto da dokine starohrvatsku liturgiju, zaštitio ju je od svjetovnih i vatikanskih neprijatelja.

*Lux in tenebris*. Rođena iz najvećeg mraka, po sinopsisu apokalipse, Hrvatska se vratila među žive. Ili kako predaja *daoizma* kaže: »Dao prethodi rođenju svega: neba i zemlje, a mlađi je od njih i od svake zore.« Dao je osnovno načelo

koje je u temelju svih mutacija. Samo je domovina ona koja ljubi i ona koja je strahotna; novo rođenje uzet će svoj danak, demonsko sjeme krilatih dobrotvora i hrvatski odrod ostat će u temeljima mlade-stare države, a lohijalna krv poškropit će i »zaraziti« sve one koji joj se povesele. »Jer ne počinje gradnja ni od temelja, niti od krova: počinje se s proizvodnjom novih cigli.« Kako odoljeti Brodskom? Države i djeca rađaju se u krvi i plaču, s veseljem i zebnjom. Iz tame oslobođen život bez krvave košulje neće se održati, kolikogod samilost i oprastanje krasi jednog čovjeka i narod, slava uvijek pripadne maču.

Što li će od Jugoslavije ostati poslije dvadeset, trideset godina, što će se u udžbenicima servirati mladim naraštajima i čega će se još sjećati naš naraštaj? Slike mladosti iskrivljuju i zavode. Koliko ću izbrusiti uspomene na vlastitu mladost i tako uljepšati činjenice o nimalo bezazlenim vremenima koja su nam u nasljeđe ostavila autocenzuru i neizlječivu prezrivosť za sve što je građansko? Najbolje bi bilo preskočiti tu lošu dionicu, prešutjeti nimalo bezazlenu prijekavu, našu ustrašenost i prokletstvo ovih prostora, ili u povijesnom knjigovodstvu jednostavno sve zapisati pod vlastitu mlakost i nesretne događaje.

Morat ćemo pomrijeti kao Židovi na Sinaju, umrijeti svi koji se još sjećamo titovine, jer samo naš zaborav jamči nov život i državu sa smislom za pravo i javne dužnosti. Ali u tom hodu po bespuću nismo sami; posljednja će s ovih prostora ishlapati prijetvornost naših *prekodrinskih* susjeda i naša fascinacija laskavcima. Srbijanski plan *prisajedinjenja* i aristocid nad Hrvatima odavno je stavljen pod staklenu zvono njihove politike, i u to se nije smjelo dirati. Tlak u srbijanskoj povijesnoj utrobi raste i put za suncem logična je putanja migracije. Nitko ne umije laskati i podilaziti kao Srbi, nitko nije manje imun na laskanje od Hrvata i u susretu tih dviju premisa nismo imali baš nikakve šanse. Željni pohvala i laskanja, primili smo takvu dozu bizantinstva da smo oboljeli i postali ovisni o njemu. Samoniklo zlo uvuklo se pod kralježnicu.

Nervoza narcisa obilježat će budućnost mlade hrvatske države. Narcis smatra sebe predragocjenim, iako ne prestaje sumnjati u sebe; on je u strašnoj sumnji sa sobom, uostalom kao i svi zaljubljeni u smrt. Samozaljubljenost je vrst autokanibalizma; bolest što krije još veću bolest – vječitu sumnju u sebe. Srbi su zrcalo našeg narcizma.

Adrian Laverkühn, kao zloduh zaštitnik prekomjerne ambicije, mračnih slojeva duše i demonske neumjerenosti, raspada se i kopni u smrtnoj postelji. Sablasna praznina intelektualnog došla je na sam kraj puta, do svog opoziva. Gotovo je, čak ni okajanje u Božjem krilu ne bi više pomoglo. Zov sila što su poduprle kvarenje neopoziv je, već se čuje glazba prokletih.

»U pozadini sobe, u počivaljci koja je svojim donjim krajem bila okrenuta meni, tako da sam mu mogao vidjeti lice, pokriven laganim vunanim pokrivačem, ležao je onaj koji je nekad bio Adrian Lewerkühn, a čije se besmrtno djelo tako sada zove. Blijede ruke – uvijek sam volio njihovu oblikovanost koja je odavala osjećajnost – prekrizao je na prsima kao na kakvoj srednjovjekovnoj grobnoj

figuri. Jače posijedjela brada njegovo je suženo lice još više izduljila, tako da je upadljivo bilo nalik na lice kakova El Grecova plemića. Pakosne li igre prirode – rekao bi čovjek – koja može stvoriti sliku najviše produhovljenosti ondje gdje je nestalo duga! Oči su utonule duboko u svoje duplje, obrve postale čupavije, a ispod njih je fantom uperio na me neizrecivo ozbiljan i upravo prijetnjom ispunjen ispitljiv pogled, od kojeg sam zadrhtao, ali se već nakon jedne sekunde slomio u samom sebi, tako da su se očne jabučice okrenule prema gore, napola nestale iza vjeđa i počele nestalno bluditi onamo-ovamo. Ponovljenom pozivu majčinu da stupim bliže ja se nisam odazvao, nego sam se okrenuo obliven suzama.«

Dojmljivo na svaki način; Adrian se zarazio sifilisom kao što neki drugi umjetnici pribjegu drogi i alkoholu, išao je na sigurno računajući na patološke promjene i nepoznata nadahnuća izazvana bolešću. Ne može odoljeti šaptu prokletih i obmanjujućem sjaju bolesti. Zaodjenuo se sjenkama pomrčine i odbija život; prihvaća samouništenje kako bi uživao u lažnoj pobjedi nad Stvoriteljem.

U svojoj ratnoj domovini, u američkom egzilu, Thomas Mann, biranim riječima odvratnosti i gađenja, u samo dva pasusa dalje u knjizi završava još jedan zaglavni roman judeo-kršćanske uljudbe. Neistražene dubine ljudske opakosti dobile su svoje djelo; opit sifilisom učinio je cijeli njemački narod i on je sada u samrtnoj postelji. Mannov *Doktor Faustus* njegova je popudbina:

»Njemačka, bolesnih rumenih obraza, kao omamljena tada je teturala na vrhuncu svojih silnih trijumfa spremajući se da osvoji svijet uz pomoć ugovora kojeg se htjela držati i koji je potpisala svojom krvlju. Danas se ona u zagrljaju demona, strovaljuje duboko iz očaja u očaj, pokrivajući rukom jedno oko, a drugim zureći u stravu. Kad će dosegnuti dno provalije? Kad će iz potpune beznadnosti osvanuti čudo jače od vjerovanja, svjetlo nade? Osamljen čovjek sklapa svoje ruke i govori: Neka se Bog smiluje vašim jadnim dušama, prijatelju moj, domovino moja.«

To je slika kraja i novoga početka; ništavnost, praznina i beskonačnost koju je izazvao čovjek umislivši da može zamijeniti Boga pravednika, Boga osvjetnika, biti sam sebi svoj roditelj i Bog. To je nagovještaj novog rođenja iz gnoja nesreće i kobna slutnja propasti. Rajska jabuka nije donijela nikakvu besmrtnost; samo je rajsko stvorenje oslobodila iskonskog straha od Zloga i pretvorila ga u čovjeka. Mann je tako dojmljivo, kao da je osobno hodao dolinom prokletih, dočarao ljudsku nemoć da odoli iskušenjima i sebičnu želju da oteto podredi samo svojoj žeđi. Hitler je bio luđak, ipak izabrani tiranin, djelatno zlo i zavodnik Germana, ali zašto mu je velika njemačka civilizacija aplaudirala i slijedila takvu figuru? Zašto je *Mein Kampf* tako silovito prevagnuo pliticu ponajboljih njemačkih naslova i autora? Koja je tajna i što se to od povijesti krije? Dokle god su Nijemci Hitlerovi taoci, Njemačka je američko-engleski talac, krivac za sva zla 20. stoljeća. I tako su posložene karte, ali ne i ovdje u Kini. Ovdje smo svi

jednako stranci uškopljene samouvjerenosti i pojačane glume; stoga su u Kini europske istine i laži uočljivije.

Neprestano me golica jedna zagonetka: je li čovjek doista napredovao (makar u tehnologiji) ili je svojom ohološću nedopušteno prekoračio prag? Tehnologija stimulira pad vrednota, život postaje lakši i jeftiniji, u koncentracijskim logorima biva izjednačen s cijenom plina i odvozom pepela. Čitati Manna u Kini izaziva nespokoj i gnječi; *Čarobnjak* je kormilar i njegova književna plovidba između kušnje i Boga, smrtnosti i opoziva, savjesti i ravnodušnosti, nije od ovoga svijeta. Tomas Mann je sklopio savez, zato je o njemu znao toliko toga.

Cijelo je vrijeme Mann bio svjestan svog talenta; znao je da nema literarnih padova u svojim pripovijetkama, romanima, esejima – nigdje u svojoj književnosti – i nije se uplašio nesvakidašnje nadarenosti koja tako rijetko proklija među smrtnicima. Literarni pad bio bi dokaz ljudskosti, kao i krv iz rane, obična prehlada, ali ne, *Čarobnjak* (obiteljski nadimak Thomasa Manna, op. ur.) nije nikad krvario, niti pokazivao ikakvu (književnu) slabost ili pad. Mannovi opisi, dijalozi i naracija ostaju slike vječnosti, kao da je imao intimni dodir s beskrajem. Njegova književnost kao da nije od ovog svijeta, nego infernalna i bez otvorenih opcija! I nije li Mann, kao i Leverkühn, obolio od opake bolesti (namjerno?), išao na sigurno, rak umjesto sifilisa, a kad je upoznao sjene pomrčine odustao je uz pomoć nepoznate sile i vratio se među smrtnike.

Besprijekorni tekstovi lišeni spisateljskih manjkavosti izazivaju strahopštovanje, jezu i ne prestaju vabiti nesanicu. Čime li je to Hrvatska zaražena, koja je dijagnoza i što ponuditi amputaciji kako bismo preživjeli? Nakon sedamdeset godina vazalstva teško je pobijediti strašnu nemoć i bizantsku infekciju, probuditi se iz milosrdne narkoze bezvoljnosti i oteti beznadu. Hrvatskoj se nije ukazao verglaš u kariranim hlačama, demijurg s čačalicom među zubima; ne, nije to bila ni demonska nehajnost ukrašena ruganjem, nevidljivi suborac svih naroda koji su žudjeli za dominacijom – napast je nosila šajkaču i opanak, laskanje i prijetvornost, dovoljno i previše za Hrvatsku.

xxx

Krvavo 20. stoljeće opijeno tehnološkim napretkom i očarano retorikom demokracije, zaraženo bezboštvom i narcisoidnošću nije se moglo suprotstaviti ideologijama, diktaturama i rušilačkom napretku vojne tehnologije. Zbog tehnološke nezasitnosti rat konačno postaje otac čovječanstva i stvarni Bog civilizacije. Ne figurativno, ne filozofski, već doslovno u mobilizacijskoj masi i basnoslovnim novčanim ulozima. Visoki profiti vojne industrije i moćna vojna nomenklatura tražit će nezasitno još. Zaraženo znanošću i opijeno trenutnim uspjesima, čovječanstvo 20. stoljeća polako gubi kompas. U svojoj gorljivosti da pomogne čovječanstvu tehnologija je ogrezla u krvi i nasilju kao niti jedno stoljeće prije.

Bog je zamijenjen slijepom vjerom u nevjeru, pretvoren u grlate političke kumire i lažne proroke, a svijet pod jarmom ateizma srće destilat njihove



objesti. Prevlast pohlepe i obmane očita je i poželjna. Oholost je poškopila čovječanstvo, a ideologije i gomila stvorili su izopačene civilizacije, njihove totalitarne režime, industriju smrti 20. stoljeća i bešćutnu igru velikih tržišnih brojeva. Dmonska radoznalost položila je svoje ličinke u znanost i nastali su nezamislivi izumi s kojima nitko ne umije rukovati. Ideologije su žderači savjesti i promotori mržnje, tehnološke naprave njihov su *beštek*. Prezrena i proglašena slabošću, dobrota je postala laka meta prezira. Okrutni vlastodršci 20. stoljeća lakše su od svojih predšasnika podlegli smrtoljubivim ideologijama i pokorili se zlodusima ambicije te pristali da ovozemaljsku moć i svoje ime prenesu u paklenu vječnost. Vječnost im je za inat uskratila zaborav i kaznila ih pamćenjem. Slaba utjeha. U zamjenu su nudili jednakost u zločinu, urlik mržnje i svoj nepopustljiv prezir prema svemu što nije od njihova legla. Podanička gomila, tada već pretvorena u narod, slijedila ih je i vrištala od neizvjesnosti i zadovoljstva. I da, baš sam to one noći na Trgu nebeskog mira tako intenzivno osjetio: strah neizvjesnosti i zadovoljstvo. Dvadeseto stoljeće je tolike nade pretvorilo u prah, a potom ih otplavilo rijekama krvi.

Zahuktalo 19. stoljeće stvorilo je otrovni talog koji je u prvim godinama 20. stoljeća, iskuljao iz mraka pritajenosti i zagadio svijet. Stiglo je vrijeme anarhista, razbojnika, sjecikesa, ubojica, raspopa, nedopečenih sjemeništaraca, psihopata, metalških (ne)radnika, seoskih učitelja, kaplara... Ogrlica crno-crvenih krilatih stvorova dovoljno je duga da može opasati smežuranu demonsku vratinu. Doklatilo se razdoblje razbarušenih intelektualaca; konačno su dobili prigodu da svoju zavist i oholu prezrivost stave u službu jezovitih vođa. Kad se nahranila, gomilu je pak počela mučiti anonimnost s kojom se ona više nije htjela pomiriti. Ideologije su joj ponudile povijesnu pozornicu i udioništvo u vlasti.

A sve u ime i za račun *demonkracije* i fantoma slobode. I postali su gospodari života i smrti, velike vođe i još opakije njihovo izbezumljeno i umišljeno krdo; odvratno sličan sirovinski sastav represije, različit samo u nebitnim potankostima. Sekularni humanizam i nemoćna demokracija stvorili su boljševizam, fašizam, komunizam, nacizam, sve njihove zemljopisno-povijesne izvedenice i varijacije, a ti su režimi osmislili koncentracijske logore, gulage, polja smrti – najsuvremeniju tehnologiju umiranja i njene revne upravitelje, razne *lenjine*, *staljine*, *hitlere*, *musolinije*, *titiće*, *kim il sungiće*, *pol potove*, *maoe...* manje ili veće narodne sjeciglave. Terorizam je samo jeka istinskih zala (ne tako duboko) skrutih u ljudima, želja da se nebo i zemlja pretvore u prah ništavila i sve posluži crvima. Komunizam je posljednji doživio brodolom; nasukan je na hridinama povijesti, ali u svojoj utrobi još ima opasan teret.

Legije, obrambeni zidovi, popločane ceste... sve je to bilo nedostatno; u Rimu je ishlapilo građansko rodoljublje i ojačala niska stopa rađanja; sudbinu Rima odredila su jetra, *auspicij* i carska potčinjenost vlastitoj hirovitosti – na koncu je presudilo kršćanstvo. Njegov je urbanitet kopnio, a sam Rim je usah-

nuo. Država je ranom kršćanstvu strana; za kršćane *civitas terrena* i previše uživa u sebi i zaslužuje kaznu. Konstantinopol se okrenuo Orijentu i nikad nije nadoknadio nestanak imperijalnog Rima; grad na Bosporu posmrtna je maska *Vječnoga grada* carstva na zalazu.

Suvremenu europsku kulturu obilježio je mit o prodaji duše i nečasnoj trgovini s Vječnošću. Na rubu *Fausta* izrasla je opipljiva tumorna stvarnost dvadesetog stoljeća: dvije najveće klaonice, holokaust, milicijske države, zanesenjački i državni terorizam, ratne ekonomije, korporacijski kapitalizam te gospodarska, biološka i moralna devastacija cijelog jednog kontinenta – Afrike. Uljuljkan snagom demokracije i svog naoružanja »napredni« svijet nije vjerovao da može pasti tako nisko. Čovječanstvo se raslojilo: razvijene industrijske zemlje, njihova pretilost te nezamislivo bijedni izbjeglički logori gladi i umiranja. Čovječanstvo danas simboliziraju dva trbuha: onaj deformiran salom pretilosti i nepojmljivi trbuščići malnutricije. I uskoro stižu selektivne egzekucije da bi se što lakše i profitabilnije trgovalo ljudskim organima. Dvadeseto stoljeće zapišale su podmukle i krvave ideologije, njihovi odredi smrti, strah, neizvjesnost, sljepilo želje i urlik gomile... iščekivanje i tjeskoba, pomodnost i turobna pustinja užitka. U usporedbi s komunističkim i nacifašističkim državnim klaonicama, negdanji ratovi, inkvizicija i egzekucije *u ime prave vjere* doimlju se samo brutalnim teološkim egzibicionizmom.

Francuska revolucija stoji na samome početku. U početku preuzeta deviza: *Sloboda, jednakost, bratstvo*, izrodila se u antikršćansku histeriju, sekularno je postalo ateističko. Revolucionarna demokracija je podigla talog i pomutila stoljetni ustroj. Već nakon nekoliko desetljeća europska je desnica olako ušla u fašistički tor, ljevica odavno zaleгла s boljševizmom – i tako je svijet sebi našao opravdanje i protivnike.

Mali su narodi usputni statisti i tek živopisna dekoracija svjetske pozornice. Nakon pekinških godina to je uvredljivo jasno i razvidno. Oni ne vjeruju svojim velikim umjetnicima, pa kad umru umjesto da prouče i usvoje njihova djela, pretvore ih u suvenire i turističku cirkusariju.

Na svoj okrutan način rat zakratko poravna nepravde, stvara pobjednike i stvara klicu novih, još većih i pamtljivijih nepravdi. Nakon Drugoga svjetskog rata mnogi su dobili ono što su mrzili i proganjali. Rasom opsjednuta Njemačka dobila je Turke, Kurde i Slavene, a kolonizatore su osvojile bivše kolonije, njihova fertilnost i želja za socijalnim pravima (potporama); ponosni partizani jadranske obale (i drugi antifašisti) u svojim kućama čiste nacifašistima zahode i uslužno se klanjaju njemačkoj marki. Ono što nije osvojio Wehrmacht, osvojila je njemačka marka.

Psihoanaliza je misterij 20. stoljeća; umišljaj da se tišinom sobe i visokom tarifom, običnim kaučom i pretjerano naplaćenom iskrenošću odrede granice ljudske znatiželje i opišu slojevi duše; zamršen i nimalo častan pokušaj da se svinjarije prebace nesvjesnom *ja* i nastavi živjeti kao da nema posljedica.

Globalizacija je pak više nasrtaj nego brzopleti pokušaj da se uravnoteže loše posljedice agresivnog konzumerizma i bezglavog hedonizma. Suvremeni svijet judeo-kršćanske civilizacije nije srušio nijedan od njegovih neprijatelja; ratoborni monoteizam potrovat će plodovi iz vlastita vrta: globalizacija, opsjednutost posjedovanjem i moralna plitkost. Svjetska vlast nije više ni bog, ni božanstvo, nego kumir mediokritetske ortodoksije. Dolaze promjene i duboki rezovi, pomak prema nižem pragu empatije i demonsko ravnodušje. Vrijeme će postati sluga, a život se više neće rađati nego kalemiti. Stara travestija dobit će samo novo ruho, a povijest novih promjena svjedočit će katastrofe i bankroti.

Zašto u Peking u nitko od Kineza ne spominje psihijatre – oni kao da nikome ne trebaju, a nisu zabranjeni! Ovdje bi ti kiropraktičari psihe ostali gladni; skidanje uroka i mantre još su dovoljno učinkoviti. O tome ponekad popričam s Majinim profesorom akupunkture: »Ne, mi sve riješimo u obitelji, rad i smijeh najbolja su terapija lošim mislima«, uvjerava me stari liječnik. »No, što je s ustanovama... njih ne manjka ni u velikim ni u manjim gradovima«, pitam delikatno, sućutno. »To su državni poslovi, isto kao migracije i dozvole useljenja«, odgovara iskustvo preživjelog.

Akadska znanost i prirodoslovlje izmislili su znanstveni katekizam i upravljaju znanstvenim nadzorom, arbitriraju i pale lomače pod svima koji misle drugačije. Znanost je postala oblik kontrolirane razumnosti. Izostala je mašta, mit je prezren i preostaje mrtav, stjenovit mineralni i crni svemir suprotstavljen bićima i njihovom strahu od ništavila. Mogu li išta promijeniti oni malobrojni kojima je davanje povrh časti i javnog priznanja?

xxx

Nakon kratkog posjeta Sino-German poliklinici u Pekingu, dvoje mladih britanskih liječnika uputilo se sa svojim šestomjesečnim djetetom u Baoshan (provincija Yunan). Tamo će ih dočekati ravnatelj lokalne bolnice i nakon dan-dva uputiti u neimenovano naselje gdje će kao pripadnici organizacije *Liječnici bez granica* volontirati. Valjda žele volontirati ili na neki način imati slobodne ruke? Nisam shvatio. I to je razlog zašto je nekoć Britanija držala četvrtinu Svijeta i oblikovala svijet u kome danas živimo, a Italija imala grdnih poteškoća s beznačajnom Abesinijom.

Ne mogu proniknuti u njihove motive: hrabrost ili bezumnost? Oboje su liječnici i znaju kakvom riziku izlažu sebe i dijete. Ali ne, odluka im je tvrda, neopoziva i zavjetovana. Ni ne pokušavam ih odgovoriti, oni traže svoj svijet, prigodu; i njihovi su roditelji kao podanici britanske krune rođeni negdje u velikome svijetu, britanskim kolonijama i sada oni žele živjeti veliki svijet izvan Britanije, makar to bila i kineska zabit. Njihova je motiviranost fascinantna ili mi je svih ovih godina nešto u Kini promaknulo? Najlakše je ono neobjašnjivo opravdati neznanjem, još ako su razlozi dobro i »humano« sakriti, sljepilo može biti trajno. Neznanje nameće granicu razboritosti. Pod izlikom znanstvenog

istraživanja i previše se spominje tipizacija tkiva, u dubokoj provinciji to može pobuditi opravdanu sumnju u nečasnu trgovinu.

Svjetski poredak razumnosti i njegovo poslanje pretvorilo se u smrtonosnu aporiju i stvorilo je natkonfesionalnu čudovišnu tvorevinu licemjerne demokracije kojom vlada kaos globalizacije. Posljedica sve više postaje skeptična prema svom uzroku. Za sve je pomalo prekasno. Zanos potrovanih agresivan je i nezaustavljiv. Mali narodi ne odlučuju, oni ponekad mogu birati i to je sva njihova sloboda.